

החומר בעלון מתוך
מתיבתא
הגמרא של לומדי
הדף היומי

רשק
שיעורין
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק תולדות כח השוון תשע"א ♦ דף היומי בבלי: בכורות יא ירושלמי: יומא יג

נושאי הדף בעלון

- קיום מצוות פטר חמור בזמן הזה.....בכורות יא
- זמן פדיון הבן כשחל יום ל"א בשבת.....בכורות יב
- אם בית דין צריכים להקדים ולפדות בכור יתום קודם שיגדיל.....בכורות יג
- תוספת שבת בקטן שהגדיל במוצאי שבת.....בכורות יד
- ביטל החמץ לפני שריפת חמץ.....בכורות טז
- מסר בהמה לגוי שיגדלה וילדה בכור.....בכורות טז
- צמצום בשיעורי המצוות.....בכורות יז
- כפתור ופרח.....עמוד 5

לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים...

במדרש רבה: 'טבים', ר' חלבו אמר טובים לך, שעל ידן אתה נוטל את הברכות. וטובים לבניך, שעל ידן הוא מתכפר להם ביום הכיפורים.

מה שראה ר' חלבו לפרש את טובם של גדיי העזים שלא כפשוטו שהיו מן המיוחדים שבעדרם, צריך ביאור.

ונראה לפרש על פי שפירש רש"י בתחלת הפסוק, 'וקח לי', משלי הם ואינם גזל, שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום. והנה הדין בנותן מתנה לחבירו ואומר לו בית בבתי אני נותן לך, יד המקבל על התחתונה, ויכול הנותן לדחותו לאיזה בית שירצה, ואפילו הפחות שבהם. לפיכך הוקשה לו לר' חלבו, מאחר שבכתובתה של רבקה נכתב לה רק שני גדיי עזים סתם, ולא נאמר במפורש טובים, הדין הוא שיכול יצחק לדחותה אצל הפחותים שבעדר. איך זה אמרה רבקה ליעקב כי משלה הם ואינם גזל משום שכך נכתב לה בכתובתה, והלא טובם של העזים לא נכתב בכתובתה.

על זה בא יישובו של ר' חלבו, כי כוונת רבקה באמרה 'שני גדיי עזים טובים' לא היתה על משמן גופם, אלא על שם העתיד.

אמרי שפר

קיום מצוות פטר חמור בזמן הזה

בגמרא מסופר שרבי יהודה נשיאה היה לו פטר חמור, ושלח אותו לפני רבי טרפון שיאמר לו מה צריך להיות שוויו של השה שבו יפדנו. וכתב בביאור הגר"א (יו"ד סי' שכ"א) שמכאן יש מקור לדברי הרמב"ם (בימורים פי"ב ה"א) והשו"ע (שם סי' שכ"א) שכתבו שפטר חמור נוהג בכל זמן, שהרי רבי יהודה נשיאה ורבי טרפון חיו אחר חורבן הבית, ומוכח שפטר חמור נוהג גם שלא בפני הבית וגם בזמן שאין קרבנות.

ובדרך פקודין (מצוה כג חלק הדבור אות ב) כתב שלא ראה בגולה מי שקיים מצוה זו. וכתב שאפשר שהטעם הוא כיון שאין לנו כהן ידוע ביחוסו, וכל כהן הוא מסופק שמא אינו מיוחס. ומה שעושים פדיון הבן ונותנים חמש סלעים לכהן [ראה מה שנתבאר בזה לעיל (ד):] בענין פטור כהנים ולויים מפדיון בזמן הזה, הוא כיון שאין דבר אחר שיכולים לעשותו, וגם אין יוצא שום קלקול ממה שנותנים חמש סלעים לכהן, אבל בפטר חמור יש חשש קלקול כעין בכור בהמה טהורה שנוהגים כל ישראל בזמן הזה למכור את אמו [ראה לעיל (ג):] בענין נתינת בהמה מבכרת לנכרי כדי לפטרה מן הבכורה, כדי שלא יבוא לידי מכשול כיון שצריך לרעות עד שיפול בו מום, וכן הוא הטעם בפטר חמור שאם יתן את הפדיון לכהן שאינו כהן באמת, וישתמש הבעלים בפטר חמור, ובאמת הוא אסור בהנאה כיון שלא נפדה בנתינה לכהן, ולכן אין מקיימים פטר חמור בזמן הזה כדי שלא לבוא לידי תקלה.

והקשה שאם כן יש לנו לקיים מצות עריפה, שהרי פטר חמור שלא נפדה מצוותו בעריפה. ותירץ שלא הנהיגו אבותינו שבגולה לערוף, כיון שכולם יודעים שמצות פדייה קודמת למצות עריפה, וכשיראו שאין מקיימים מצות פדייה אלא עריפה יבואו להוציא לעז על הכהנים ולומר שאינם כהנים באמת [וכעין מה שהובא בשם הדברי יואל לעיל (ד):] שם לענין פטור הכהנים והלויים מלפדות את עצמם, ולכן הנהיגו למכור את החמורה המבכרת לגוי כדי לפטרה מן הבכורה כמו בבכור בהמה טהורה. ומביא בסוף דבריו ששמע, שבארץ הקודש נוהגים גם היום לפדות הפטר חמור בשה [וראה לעיל (ב):] בענין קיום מצוות פדיון פטר חמור ברוב עם, שכך נהגו באותם שנים ועשו פדיון פטר חמור בצפת, וכתב שאפשר שהטעם הוא משום שכהני ארץ ישראל מוחזקים יותר בייחוסם מכהני חוץ לארץ.

וכתב **בוישב משה** (פרעשיל, סי' יח) שמה שכתב הדרך פקודין שאם פדה את הפטר חמור ונתן את השה למי שאינו כהן באמת אסור לו להשתמש בחמור, ולכן אין עושים פטר חמור בזמן הזה, הוא נגד סוגיות מפורשות במסכתין שאין חייב באחריותו של השה, וכמו ששנינו (לקמן יב): שהמפריש פדיון פטר חמור ומת אינו חייב באחריותו לדעת חכמים שההלכה כמותם. וכתב שהקדוש בעמקו על עסקי קדושתו לא דק בהלכות כל כך. וכן תמחו הרבה אחרונים על הדרך פקודין.

ובעטרת משה (יו"ד ח"ב סי' רכז) פלפל ליישב דעתו, על פי מה שדנו האחרונים שמתנות כהונה שהופרשו שלא על מנת לתת אותם לכהן לא חלה ההפרשה [ראה במה שנתבאר בזה להלן (ע"ב) בענין חלות הפרשת תרומה ומעשרות כשאינו עומד לתת אותם], ובדרך זו חידש שבפדיון פטר חמור אין חל הפדיון על השה אלא כשיש רצון ואפשרות לתת את השה לכהן, ואם יש כהנים בעולם שיכולים לתת להם את השה, חשוב מיד בשעת ההפרשה כאילו בא לידם, ולכן נפטר מאחריותו.

זמן פדיון הבן כשחל יום ל"א בשבת

בסוגייתנו מבואר שזמן פדיון הבן הוא אחר שלשים יום משנולד הבכור, שנאמר (במדבר יח טז) 'ופדויו מבן חודש תפדה', ואחר שלשים יום יפדנו מיד, שלא ישהה המצוה, וכמו שהובא באלביא דהילכתא. ודנו האחרונים בגדר זמן שלשים יום, אם מצוה היא לפדות ביום שלשים דווקא, אך מכאן ואילך אם לא פדה אין הבדל אם יפדה ביום ל"ב או ביום ל"ג [ראה מג"א (סי' תקסח סק"י)], או שמא לא באה התורה אלא להוציא שלא יפדנו קודם יום שלשים, אבל מיום שלשים והלאה יכול לפדות מעיקר דין הפדיון באיזה יום שירצה אלא משום שזריזים מקדימים למצוות ראוי שלא ישהה את המצוה [ראה להלן מדברי הרבה ראשונים ואחרונים]. וכן דנו אם יש ביטול מצוות עשה בכל יום ויום שאינו פודה אותו מיום שלשים והלאה [כדלהלן מתניא רבת], והביאו ראיה לנידונים אלו מסוגייתנו. ובנידון זה תלויים כמה הלכות, וכמו שיבואר.

דעת החינוך (מצוה שצב), שאין למצוה זו זמן קבוע, ובכל שעה ושעה אחר שלשים יום זמנה הוא. אלא ש'חכם לב יקח מצות' (משלי י ח), ויקדים ויעשה אותן מיד כשאפשר לו, 'וחפץ ה' בידו יצלח' (ישעיה נג י). וכן כתב **בתרומת הדשן** (פסקים וכתבים סי' רלג), שפדיון הבן וכל מתנות כהונה חולין גמורים הם ואין איסור בהשהייתם [ואינם כקדשים שהמשהה אותם עובר ב'בל תאחר'], אלא שאין להחמיץ שום מצוה. וכן כתב מהר"ט אלגאזי (פ"א אות יד ג) ד"ה ואולם אעיקרא, שיש לומר שרק במילה עובר על עשה בכל יום ויום שאינו מל, כיון שלמדו כן (שבת קלב). מריבוי שני כתובים, אבל בפדיון הבן שאין ריבוי כזה, יש לומר שלא בא הכתוב אלא למעט שלא יפדה קודם שלשים כיון שעוד לא בא זמנו, אבל משלשים ואילך זמנו הוא ובכל עת זמן שיפדה אחר שלשים מקיים מצוות פדיון הבן. וכן משמע מדברי **הרא"ש** (הל' פדיון בכור סי' א) שאחר שיהיה בן שלשים יום יפדנו מיד לא יאחר מצוותו, כמו שאמרו חכמים (מכילתא בא ט) על הפסוק (שמות יב יז) 'ושמרתם את המצות', אל תקרא 'את המצות' אלא 'את המצוות', אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה.

ועל דרך זה כתב **היראים** (דפו"י שנג, דפו"ח קמ) לענין ספק באיזה יום לפדות שיש לדון אם ראוי להקדים או לאחר, וכתב שטוב יותר לאחר מלהקדים, שאם מאחר אינו מפסיד אלא שלא קיים מצוה מן המובחר שמצוותו ביום שלשים, מה שאין כן אם הקדים ופדה בתוך שלשים שאין בנו פדוי.

ועל פי זה כתב **בתרומת הדשן** (שם), שאם הגיע זמן פדיון הבן בשבת, אף על פי שיש אופנים לקיימו כגון שיתן המעות לכהן מערב שבת על מנת שיחול הפדיון בשבת, אין לעשות הפדיון בשבת, אלא ימתינו עד יום ראשון ויקיימו המצוה בהידור. שכיון שכל מה שצריך להקדים ולקיים המצוה ביום שלשים אינו אלא כדי שלא להחמיץ את המצוה, אם כן כשמאחר את קיום המצוה כדי לקיימה מן המובחר אין בכך כלום, וכמדומה שכן הוא המנהג. וכן פסק **בשו"ע** (יו"ד סי' שה ס"א).

וכתב **בשו"ת חלקת יעקב** (ח"א סי' פח) שנידון זה תלוי בנידון הראשונים בגדר יום ל"א, שהרי הטעם שאין פודים בשבת הוא משום שנראה **כמקח וממכר** (ש"ך שם ס"ק יב), ואיסור עשיית דבר הנראה כמקח וממכר בשבת אינו אלא מדבריהם, ואם היה איסור דאורייתא בדחיית פדיון הבן ליום ראשון לא היו דוחים את המצוה ליום ראשון.

יום ראשון א כסליו

זכורות יג

אם בית דין צריכים להקדים ולפדות בכור יתום קודם שיגדיל

כתב **ביים של שלמה** (קידושין פ"א ס"ג נד) בשם **מעגלי צדק**, שאם נולד בן בכור והגיע יום ל"א וצריך לפדותו ואין אביו נמצא בעיר, יכול אדם אחר לפדותו משלו ולברך הברכות במקום האב, שזכין לאדם שלא בפניו והרי הוא כשלוחו.

והמהרש"ל כתב, שאין נראה שיוכל אחר לפדותו בלי רשות האב, שאין שייך לומר כאן זכין לאדם שלא בפניו, שאין זו זכות, אלא חוב הוא לו, שמפסיד שתי ברכות, ברכת פדיון הבן ושהחיינו, ושכר ברכה עשרה זהובים, וגם שכר מצוה, שעליו מוטל לפדות בנו. ורק אם ידוע שהאב עני ואין יכולת בידו לפדותו כלל, שאז זכות היא לו, ובאופן זה פדוי, ואפילו אם צווח אחר כך ואמר שאין נוח לו בכך אין משגיחים בו, אבל מעולם לא שמענו ולא בא מעשה לידינו שפדו אחר, אפילו ברשות, כי אם האב לבד.

והט"ז (יו"ד ס"ה שה"ק יא) הביא דבריו בקצרה, והוסיף שגם אם האב מת אין אדם אחר יכול לפדותו את הבן ואינו חשוב כשלוחו של הבן כיון שיש בזה חובה קצת, ולכן כתב שאם מת האב לא יפדו את הבן עד שיגדיל ויפדה את עצמו.

ובליקוטי פנחס (ס"ק פח אות ד-ו), דן במה שכתב הט"ז שיש חובה קצת במה שיפדו אותו ויפסיד את המצוה שיוכל לקיים בעצמו, שהרי כנגד זה מרויח שאם לא יפדו אותו קודם שיגדיל יתכן שלא יוכל לפדות את עצמו מיד כשיגדיל, ויעבור בכל רגע על איסור עשה של ביטול מצות פדיון הבן, והרי זו זכות עבורו שיפדוהו עכשיו ויצילוהו מאיסור זה.

והביא דברי הראשונים והאחרונים שדנו אם המאחר מלפדות פדיון הבן בזמנו מבטל מצות עשה בכל יום, וכתב שלדעת התניא רבתי שיש ביטול עשה בכל יום פשוט שזכות היא לו שיפדו אותו בעודו קטן ויצילוהו מספק איסור זה.

ובדעת הט"ז שנקט שחובה היא לו, צריך לומר שסובר כדעת האחרונים שנקטו שאין ביטול עשה באיחור הפדיון, ולפי זה אפשר לקיים דבריו שסובר שחובה היא לו ואין לו זכות במה שיקדמו ויפדוהו. ומכל מקום אף לדעה זו כתב, שיש מקום לומר שזכות היא לו שיצלוהו מאיסור שיהיו מצוה, ושלא כדעת הט"ז.

ונחלקו האחרונים, אם נכון שבי"ד יפדוהו שמה ישכח לפדות את עצמו כשיגדיל, או לא לפדותו, כדי שלא להפסידו את המצוה, ויכתבו עליו טס של כסף שאינו פדוי, **ובחתם סופר** (יו"ד ס"ה רצה) **ובחמדת שלמה** (ס"ה לא) נתנו עצה לתת ידי כל הדעות, שבי"ד יפדוהו בברכה בלי שם ומלכות, בממון של היתום, או יזכו לו הממון ויתנו לכהן במתנה על מנת להחזיר, בתנאי שאם הבן יפדה עצמו כשיגדיל אין זה פדיון, ויתלו לו טס של כסף שחוקק עליו עליו ספק פדוי, ולכשיגדיל ויביא ב' שערות יחזור ויפדה עצמו בלא ברכה.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

יום שני ב כסליו

זכורות יד

תוספת שבת בקטן שהגדיל במוצאי שבת

בגמרא מבואר שהמתפיס בעלי מומים קבועים ומקדישים למזבח וילדו, ימכרו הוולדות ואין צריכים להמתין עד שיפול גם בהם מום, לפי שאין קדושת מזבח חלה עליהן, שלא יהא טפל חמור מן העיקר, וכיון שהאם שבה עיקר הקדושה לא חלה בה קדושת מזבח, גם בוולדותיה שאינן אלא טפילות לה בקדושה לא חלה בהם קדושת מזבח. ומיסוד זה שלא יהא טפל חמור מן העיקר למדו הפוסקים לכמה עניינים, ואחד מהם הוא לענין תוספת שבת בקטן שהגדיל במוצאי שבת, וכמו שיבואר. ועיין **חידושי מהרי"ו** (או"ח ס"י תרפו ס"א ד"ה ובאמת) שדן אם אומרים כלל זה במקום שיש סברא שהטפל יהיה חמור מן העיקר, והביא ראיות לכאן ולכאן.

במנחת חינוך (מצוה שיג אות יז) הסתפק, במי שנעשה בר מצוה בתחילת ליל מוצאי יום הכיפורים, וביום הכיפורים אינו חייב להתענות מן התורה, כיון שאינו נעשה בן שלש עשרה שנה עד הלילה, אך בלילה תיכף בצאת הכוכבים נעשה בר מצוה וחייב בכל המצוות, ויש לדון אם חייב בתוספת יום הכפורים לאחר צאת הכוכבים, אם נאמר שכיון שבשעה זו כבר הוא חייב בכל המצוות, אם כן חייב הוא גם בתוספת זו. או שמא לא חייבה התורה בתוספת אלא אם הוא חייב בעיקר, אבל אם בעיקר לא היה חייב כלל, לא שייך בתוספת שצריך להוסיף על הקודש. וכן הסתפק לדעת הסוברים שבכל יום קודש יש חיוב תוספת לפניו ולאחריו, שגם בזה שייך ספק זה, במי שנעשה בר מצוה במוצאי שבת קודש או יום טוב אם חייב בתוספת לאחריו. ולא הכריע ספיקות אלו.

ובישועות יעקב (ס"י תרח סק"א) הסתפק גם כן בספיקות אלו, בחיוב תענית בתוספת יום הכפורים במי שהגדיל במוצאי יום כפור, ובחיוב שביתה בתוספת שבת ויום טוב במי שהגדיל במוצאי שבת ויום טוב. וכתב שיש לחלק בין הנידונים, שלענין שבת ויום טוב נקט שכיון שהיום שעבר היה קדוש ושייך בו חיוב תוספת, אלא שהאדם היה קטן ביום השבת ולכן לא נתחייב לשבות בו, אם כן במוצאי שבת שעכשיו גדול הוא הרי הוא חייב בתוספת שבת כשאר גדולים. והדבר דומה למי שהגדיל באמצע יום השבת לדעת הפוסקים הסוברים שמונים שנות הגדלות מעת לעת מזמן הלידה והגדלות היא באמצע היום בשעה שנולד, שבודאי יתחייב לשבות מהשעה שהגדיל, אף על פי שבתחילת השבת היה קטן ולא היה חייב בשביתה. אבל בתענית ועינוי ביום הכפורים אין שייך לחייב בתוספת יום הכפורים במוצאי היום, כשם שאין שייך לחייב במי שהגדיל באמצע יום הכפורים לדעת הסוברים שמונים שנות הגדלות מעת לעת, כיון שתענית חצי יום אינה תענית, ועינוי לשעות אחרי שלא התענה עד שעה זו אינו עינוי.

ובאפיקי מגינים (ס"י נג ביאורים סק"ד ד"ה אמנם יש להסתפק) כתב, שגם בתוספת שבת יש להסתפק מפני שיש לומר שגדר תוספת שבת הוא שמה שמוסיפים נחשב גם כן כשבת, והרי זה חשוב כיום השבת שבו עוד היה קטן ולא התחייב בו. ועוד כתב שכיון שבעיקר מצות שבת זו לא היה חייב, אין סברא לומר שיתחייב בתוספת [כמו שצייד המנחת חינוך הנ"ל], כיון שבזה תהיה התוספת חמורה מן העיקר, ומבואר בסוגייתנו ובכמה מקומות שלא יהיה הטפל חמור מן העיקר.

ביטל החמץ לפני שריפת חמץ

בגמרא מבואר שמי שהקדיש בהמה ונפל בה מום ונתעברה ואחר כך פדה אותה וילדה אחרי שנפדית, הולד אסור ואינו נפדה. אלא כיצד יעשה, סמוך לפדיון אמו יתפיס ויקדיש את הולד לשם אותו הזבח, לפי שאינו יכול להקריבו מכח אמו, מפני שבא מכח קדושה דחוויה. ובראשית ביכורים (ד"ה מתפיסון) האריך לדון איך יכול להקדיש את הולד לשם אותו זבח, והרי כבר הוא קדוש במעי אמו מחמת קדושת אמו, ואיך חלה קדושה על קדושה.

והביא בשם השיטה מקובצת שהקשה כן, ותיירץ [וביאר תירוצו], שבאמת אינו מקדיש את הולד שיהיה קדוש קודם שתפקע הקדושה שיש בו אגב אמו, ובדין היה שיקדיש את הולד לאחר פדיון האם שפדיון האם הועיל אף לולד, אלא שאם ימתין עד שיצאו לחולין שוב לא יוכל לחזור ולהקדיש את הולד כיון ששעה זו חשובה דיחוי, וגם להקדישם קודם פדיונם שתחול הקדושה עכשיו אי אפשר, שאין קדושה חלה על קדושה וכו"ל, והעצה היא להקדישם לפני פדיונם באופן שתחול הקדושה יחד עם הפדיון, וכך לא יחול הדיחוי אפילו רגע אחד.

וכתב הראשית ביכורים, שכעין זה מצאנו בביטול חמץ, שהר"ן (על הרי"ף, פסחים א. ד"ה ומהו ענין) תמה על עיקר הביטול שמטעם הפקר הוא, והרי הפקר אינו מועיל כשאומר אותו בלשון ביטול, שודאי מי שאמר על נכסיו שלו שיתבטלו ויהיו כעפר לא יהיה הפקר. ועוד שביטול מועיל גם בלב והפקר בלב אינו כלום. וביאר הר"ן בגדר הביטול, שכיון שרק מה שברשותו של אדם אי אפשר לו להפקירו בלשון זה, אבל חמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, ולכן בגילוי דעת בעלמא שאינו רוצה בחמץ דיו.

וכתב הראשית ביכורים שלפי זה נמצא שעיקר הביטול אינו חל בשעה שאומר, שהרי בשעה זו עדיין הוא שלו ממש, ואין מועיל לשון הביטול אלא לאחר זמן איסורו שאז יצא החמץ מרשותו ורק הכתוב עשאו כאילו הוא ברשותו ורק אז יועיל הביטול. ונמצא שענין הביטול הוא לבטל עכשיו כדי שברגע ביאת שעת איסורו מיד יתבטל ולא יהיה ברשותו. והוא הדין כאן.

וכדברי הראשית ביכורים בגדר הביטול כתב גם בנודע ביהודה (שו"ת קמא או"ח סי' יט ד"ה ועוד נלע"ד בנדון) ובספרו צל"ח (פסחים ב. ד"ה בודקין). אך באחיעזר (ח"ג סי' א אות ב ד"ה ובשיטת השאג"א) כתב, שאין דברי הנודע ביהודה מוכרחים, ויש לומר שכיון שמבטל את החמץ שעומד להיאסר בהנאה, מועיל לו הביטול בגילוי דעת בלבד גם קודם זמן האיסור.

והביא ראייה לזה ממה שכתב הרמ"א (או"ח סי' תלד ס"ב) שלא יבטל את החמץ בביטול שביום אלא אחר שריפת חמץ, כדי שיוכל לקיים מצות ביעור חמץ בשלו. ואם נאמר כדברי הנודע ביהודה שהביטול חל רק בשעת איסורו, הרי יכול לבטל גם לפני השריפה, ואף על פי כן יקיים מצות שריפה בשלו, כיון שאין הביטול חל אלא בביאת שעת איסורו. ומוכח שהביטול חל מיד בשעה שמבטל.

מסר בהמה לגוי שיגדלה וילדה בכור

במשנה מבואר שהמקבל צאן ברזל מן הנכרי, הולדות פטורות מן הבכורה, וולדות הולדות חייבים בבכורה. והנה גדרם של צאן ברזל נוגע להלכות רבות, לענין חיוב שביתת בהמתו בשבת יש לדון למי שייכת הבהמה ומי חייב בשביתתה, ובלוקח צאן ברזל מן הנכרי או נותן לו יש לדון אם הבהמה חייבת בשביתתה, ולענין חמץ בפסח יש לדון אם בהמה שקיבלה הנכרי כצאן ברזל חשובה כשלו ומותר להאכילה בחמץ בפסח, וכן בעוד הרבה הלכות.

בשו"ת מהר"י וייל (סי' קעד) נשאל, בענין בעל הבית עני שהלוה מעות לגוי, וכשהגיע זמן הפרעון ולא פרע את החוב גבה את פרתו החולבת של הגוי בחובו, וכדי שלא יצטרך לטרוח בפרנסתה מסרה לאותו גוי שיפרנסה בזמן החורף, ובתוך הזמן ילדה הפרה בבית הגוי, ויש לדון אם היא פטורה מן הבכורה משום שיד נכרי באמצע.

וכתב שאע"ג שקיבל הגוי אחריות על הפרה, אין זה חשוב כיד נכרי באמצע, כיון שעיקר הפרה היתה מתחילה של ישראל כשגבה אותה בחובו, לא יצאה הפרה מרשותו במה שמסרה לנכרי לפרנסה, והרי היא חייבת בבכורה. שהרי שנינו בסוגייתנו שהמקבל צאן ברזל מן הנכרי פטור מן הבכורה, אע"ג שהישראל מקבל אחריות, והטעם משום שהבהמה היתה מתחילה של גוי ולא יצאה מרשותו ולא נסתלקה ידו במה שקיבלה ישראל לפרנסה וקיבל עליה אחריות, ואם מטעם זה מקילים בלקחה ישראל ופוטרים מן הבכורה, כל שכן שנחמיר בלקחה נכרי ונחייבה בבכורה, כיון שמתחילה היתה של ישראל. ומבואר שלדעת מהר"י וייל צאן ברזל שייך לנותן לענין בכורה. וע"ע בחוות דעת (סי' קעז ביאורים סק"ט) שנקט כדעת מהר"י שבנכסי צאן ברזל גוף החפץ הוא של הנותן לקדש בו את האשה ולקנות בו קרקעות, ולא נכנס לרשות המקבל.

אך במשאת בנימין (סי' לה) תמה על מהר"י, וכתב שדבריו אינם נכונים כלל, כי איך יעלה על הדעת לומר שנכרי המקבל צאן ברזל מישראל וכל הבהמות וחצי הוולדות הן שלו, ואף על פי כן לא יחשב יד נכרי באמצע לפטור מן הבכורה. והראיה שהביא ממשנתנו במקבל צאן ברזל מן הנכרי אינה ראייה כלל, שהרי המקבל צאן ברזל כל הבהמות והוולדות הן של המקבל ואם פחתו לו, והנותן אין לו שום חלק בבהמות עצמן ואינו עומד כלל באחריות, אלא שהשכר הוא ביניהם בוולדות הנולדים, ואיך יתכן לומר שהנותן הוא עיקר.

ומה שהמקבל נכסי צאן ברזל מן הנכרי פטור מבכורה, הוא משום שמדובר באופן שגם לנכרי הנותן יש קצת שייכות בבהמות, לדעת אב"י בסוגייתנו הוא משום שגם לנותן יש קצת אחריות, ולדעת רבא הוא משום שהנותן תופס את הולדות אם לא יתן לו המקבל את המעות, ומאחר שיש לו קצת שייכות בהם הרי זה חשוב כיד נכרי באמצע לפטור מן הבכורה. אך לעולם המקבל עיקר ואם המקבל גוי הרי הן פטורות מן הבכורה.

ועי"ש שהאריך עוד לדחות דעת מהר"י, ומסיק שמכל מקום הדין דין אמת במה שפסק מהר"י שאם נתן לנכרי לטפל לא בתורת צאן ברזל אלא באחריות בעלמא והנכרי אין לו שום חלק לא בבהמה ולא בוולדות אלא שהישראל נותן לו שכר טיפול במעות, באופן זה בודאי אינו חשוב יד נכרי באמצע, וחייבת בבכורה.

צמצום בשיעורי המצוות

בסוגייתנו הובאה מחלוקת תנאים אם אפשר לצמצם או אי אפשר לצמצם, בדברים התלויים בידי אדם ובדברים התלויים בידי שמים.

והתוספות (ד"ה אפשר לצמצם) הוכיחו, שבדברים התלויים בידי אדם ההלכה כרבי יוסי הגלילי שאפשר לצמצם, כמו שמוכח ממה שדנו (עירובין טז): לענין שיירא שחנתה במדבר ועשוי להם מחיצה בגובה עשרה טפחים והפרוץ הוא כעומד בצמצום, וממה שדנו (חולין כח): לענין שוחט ששחט חצי מהקנה וחצי מהוושט בצמצום, אך הביאו בשם רבינו שמעון שפירש שלעולם אי אפשר לצמצם, ומה שדנו בפרוץ כעומד ובמחצה על מחצה כרוב, הוא משום שכאשר נראה לנו שהפרוץ כעומד יש לפנינו ספק ובו ג' צדדים, אפשר שהפרוץ מרובה ואפשר שהעומד מרובה ואפשר שהם שוים, וכיון שאם הם שוים הרי זה מותר נמצא שרוב הצדדים להתיר. ובאופן זה פירש גם בענין מחצה על מחצה כרוב בשחיטה.

ובמנחת חינוך (מצוה קט אות ג) דן בכל שיעורי התורה שבהם צריך לשער בצמצום, לא פחות ולא יותר, כגון במקום שעשה דוחה לא תעשה, כגון שאוכל מצה של טבל, שצריך לצמצם בשיעור המצוה כיון שאם עשה פחות מכשיעור לא קיים את המצוה, ואם עשה יותר מכשיעור אין ביתר מצוה ואינו דוחה את האיסור, וכן בענין העושה קטורת כמתכונתה שאינו חייב אלא אם עשה כשיעור המצומצם, ובשלמא אם נאמר שבידי אדם אפשר לצמצם, יש לומר שצמצם בדיוק כשיעור, אבל לדעת רבינו שמעון שאין שייך לצמצם, אי אפשר לחייבו, כיון שיש שני צדדים לפוטרו אם עשה יותר מהשיעור או שעשה פחות, ויש רק צד אחד לחייבו אם עשה כשיעור המצומצם.

וחידש שכיון שלא ניתנה התורה למלאכי השרת, אם כן בכל מקום שציותה התורה לעשות במדה ובמשקל, הכל לפי דעת בן אדם לפי שכלו אם מצמצם כשר, הן לענין מצוה והן לענין חיוב. וכן מפורש בסוגייתנו שהקשו לדעת מי שסובר שאי אפשר לצמצם ממדות מזבח וכלים שהיו מצומצמים, ותירצו בגמרא, שהתורה ציותה לעשות וכל שעשה כפי יכלתו קיים את המצוה, והיינו שהתורה ניתנה לבן אדם לפי דעתו.

וכל הנידונים שדנו בגמרא אם אפשר לצמצם או אי אפשר לצמצם, אין המצוה שבהם תלויה במדה ובמשקל, רק המצוה היא בפני עצמה, ומקרה הוא שאירע שאין אנו יודעים אם היה מצומצם, כגון במצות בכור שאירע מקרה שנולדו שניהם כאחד ואין אנו יודעים מי נולד ראשון, וכן בעגלה ערופה וכל המקומות, ובוזה שייך לדון היאך נעשה כיון שאי אפשר לצמצם.

וע"ע **בקובץ הערות** (יבמות ס"ז אות ו) שהקשה כקושיית המנחת חינוך איך עשה דוחה לא תעשה לדעת הסוברים שאי אפשר לצמצם, שהרי על כרחך יצטרך לאכול יותר מכזית כדי לצאת חובת המצוה, והמשהו שאוכל יותר מכזית אינו חלק מהמצוה ואסור משום חצי שיעור. ותיירץ, שכיון שאי אפשר לקיים המצוה כי אם באופן שלא יצמצם באכילתו, גם באופן זה דוחה העשה את הלא תעשה.

כבתו

אמר רבי יוחנן מודה ר"מ בשעיר של ראש חדש דבעינן בן שעירה מאי טעמא אמר קרא אחד המיוחד ובא מששת ימי בראשית

כתיב (בראשית א ה) 'ויהי ערב ויהי בקר יום אחד' בגמרא (שבת עז): מאי טעמא עיזי מסגן ברישא והדר אימרי, א"ל כבריינו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא. לכאורה יפלא למה יהיה בטבע המנהג הזה בשני מיני בהמות הללו דייקא. אבל נרמז קבלת חז"ל ושעיר עזים אחד וכו' שיהיה המיוחד ובא מששת ימי בראשית, דנלמד מן יום אחד של מעשי בראשית שיהיה שעיר למשפחותיו מששת ימי בראשית, על כן מנהגם כבריינו של עולם, להורות דלימוד ההלכה לדיניהם לענין הקרבן הוא מששת ימי בראשית.

(ליקוטי מהרצ"א, בראשית)

יצירת הוולד באשה ארבעים יום

וברוב האזהרות חייב עליהן במלקות ארבעים והוא כנגד יצירת הולד במ' יום, ולהורות כי מלקות זה הוא לחוס עליו שלא ימות בחטאו וימח גמור יצירתו לארבעים אמר במספר ארבעים, והם ט"ל ולא יגיע המלקות לגמור יצירתו שהם מ' וישאר ביצירת גופו במלקות זה. וכמו שבבריאת העולם היתה בריאתו לתכלית בריאת האדם והוא נברא ביום אחד והוא שביעי שבעת ימי בראשית הנבראים בסבתו, כן יצירת האדם הוא בט"ל יום שהוא שביעי ימי העיבור שהם רע"א או רע"ב או רע"ג יום שבעה פעמים ט"ל, וביום מ' נגמור יצירתו, ולכן אמר במספר ארבעים כלומר ט"ל שהם סוף מספר המ' של היצירה.

(בית אלקים, שער היסודות פרק תשעה וארבעים)

מצא מין את מינו וניעור

כשנוטל אדם פרי או דבר מאכל ומברך עליו בכוונה ואומר ברוך אתה ה', כשמוזכר את השם מתעורר אותו החיות שעל ידו נברא הפרי הוא כי נברא הכל על ידי השם, ומוצא מין את מינו וניעור, וזה החיות הוא מזון הנשמה, וכל זה במאכלים המותרים וכשרים שצויה הקדוש ברוך הוא להעלותן מגשמיות לרוחניות.

(בעש"ט על התורה, עקב)

עד יבא ויורה צדק לכם

כתיב (שיר השירים ח ה) 'מתרפקת על דודה', איתא במדרש מהו מתרפקת על דודה, אמר רבי יוחנן שהיא מתרת פרקי תורה ופרקי מלכות לעתיד לבא, ובאור המלה מתרת הוא פתיחת קשר פתח חרצובות. והכונה שלעתיד לבא יתפרקו ויפתרו כל הספיקות בעניני תורה ומלכות, כי יתגלו אז תעלומות חכמה בתורה ובהנהגה מדינית, ועל דרך שאמרו בגמרא לענין ספיקא דדינא בלשון הכתוב בהושע 'עד יבא ויורה גואל צדק לכם' ופירש"י עד שיבא אליהו ויורה אם מותר או אסור. ויש להעיר כי דריש המלה מתרפקת כמו מתפרקת בחלוקף האותיות ממאוחר למוקדם הפ"א קודם הרי"ש, אמנם אין זה חדש בדרשות חז"ל, וזה הוא מפני שלתכלית סמיכות הדרשה כדי שיהיה לה יתד לזכור אותה לא חשו חז"ל לדרוש בסדר מהופך.

(תוספת ברכה, ליקוטים)

יצירה מהפכנית

מהיום לומדים את הפרשה
לעומק בכל מקום

חוברות מקראות גדולות החדש של 'עוז והדר'

כל פרשה על שלל מפרשיה בחוברת נפרדת

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

מוקד הזמנות: 1800-22-55-66